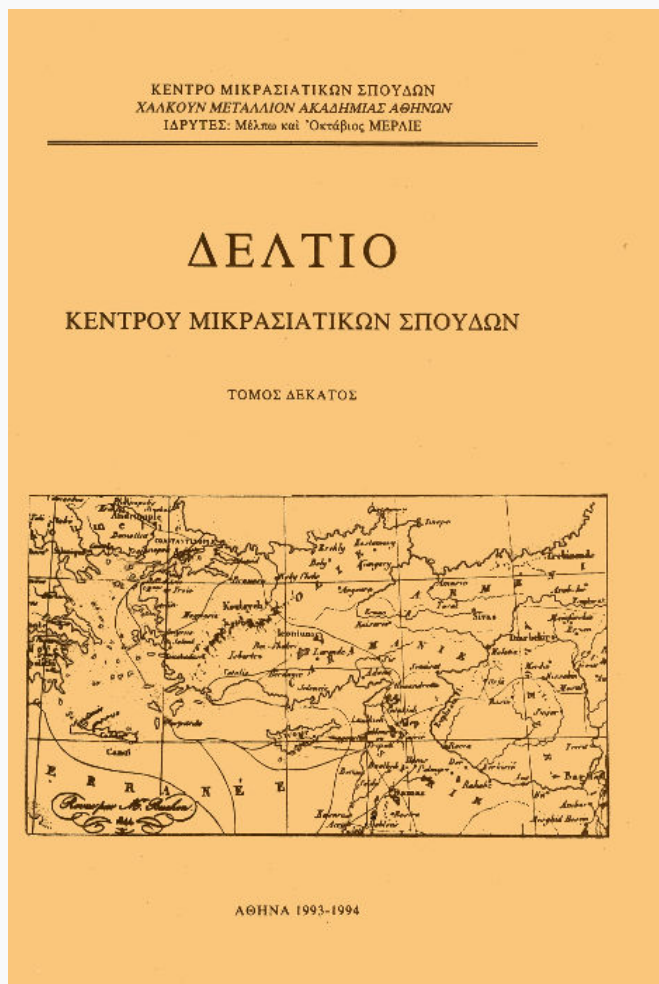

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 10 (1993)

**Sonia P. Anderson, An english consul in Turkey.
Paul Rycaut at Smyrna, 1667-1678**

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

doi: [10.12681/deltiokms.104](https://doi.org/10.12681/deltiokms.104)

Copyright © 2015, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κιτρομηλίδης Π. Μ. (1993). Sonia P. Anderson, An english consul in Turkey. Paul Rycaut at Smyrna, 1667-1678. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 10, 379-381. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.104>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Sonia P. Anderson, *An English Consul in Turkey. Paul Rycant at Smyrna, 1667-1678*. 'Οξφόρδη: Clarendon Press, 1989, xii + 323 σσ.

Ἡ δεσποινὶς Sonia Anderson, ὑποδιευθύντρια τοῦ Βασιλικοῦ Ἰδρύματος Ἱστορικῶν Χειρογράφων τῆς Μεγάλης Βρετανίας, δὲν ἔχει γράψει πολλὰ βιβλία κατὰ τὴν ἐπιστημονικὴ τῆς σταδιοδρομία. Ἀπ' ὅ,τι εἶμαι σὲ θέση νὰ γνωρίζω, ἀφιέρωσε δεκαπέντε χρόνια τῆς ζωῆς τῆς στὴν ἔρευνα καὶ τὴ συγγραφὴ ἑνὸς μόνον βιβλίου. Τὸ σύγγραμμα αὐτό, ποὺ ἔχει ὡς ἀντικείμενα τὰ ἔργα καὶ τὶς ἡμέρες τοῦ Paul Rycant, προξένου τῆς Levant Company στὴ Σμύρνη κατὰ τὴ δεκαετία 1667-1678, εἶναι ἀπὸ κάθε ἀποψη ἓνα βιβλίο μοναδικό. Πρόκειται γιὰ ἔργο ἐξαιρετικὸ τόσο ὡς πρὸς τὴν ἐμβέλεια καὶ διεξοδικότητα τῆς ἔρευνας, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς γραφῆς. Ἀρκεῖ μιὰ σύντομη ματιὰ στὸν πίνακα τῶν βραχυγραφιῶν (σσ. x-xii) γιὰ νὰ ἀντιληφθεῖ ὁ ἀναγνώστης τὸ φάσμα τῶν ἀρχειακῶν καὶ ἔντυπων πηγῶν ποὺ ἀναδίδῃ οἱ συγγραφεὶς γιὰ νὰ προβεῖ στὴ σύνθεσι τῆς βιογραφίας τοῦ Βρετανοῦ λογι-
ου καὶ διπλωμάτη ποὺ σφράγισε μὲ τὸ πέρασμά του τὴ δράση τῆς Levant Company στὴ Σμύρνη.

Μὲ τὸ πρίσμα τῆς βιογραφίας τοῦ Paul Rycant (1629-1700), ἡ δεσποινὶς Anderson ἀναπαριστᾷ μὲ ἀκρίβεια καὶ πειστικότητα μιὰ ὁλόκληρη ἐποχὴ στὶς σχέσεις τῆς Ἀγγλίας μὲ τὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία. Ἄν καὶ πρόκειται γιὰ τὴ βιογραφία ἑνὸς ἀνθρώπου ποὺ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του παρέμεινε γνωστὸς ὡς «ὁ Πρόξενος Rycant», παρὰ τὶς ἄλλες θέσεις ποὺ κατέλαβε μετὰ τὴ σμυρναϊκὴ του ἐμπειρία, τὸ βιβλίο δὲν ἀποτελεῖ συμβατικὸ τύπου διπλωματικὴ ἱστορία. Χωρὶς νὰ παραμελεῖ τὸ πρωταρχικὸ αὐτὸ στοιχεῖο τοῦ θέματος, ἡ συγγραφεὶς κατορθώνει, ὡς πραγματικὴ δεξιότηχης τῆς μεθόδου τῆς διπλωματικῆς ἱστορίας, νὰ ἐντάξει τὴ βιογραφία τοῦ προξένου καὶ τὴν ἀφήγησι τῆς διπλωματικῆς του δράσεως σὲ μιὰ εὐρύτερη καὶ πιὸ σύνθετη εἰκόνα, ποὺ ἀναπαριστᾷ τὴν ὀθωμανικὴ κοινωνία τοῦ δευτέρου μισοῦ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνα καὶ μᾶς προσφέρει μιὰ ἀριστοτεχνικὴ σκιαγραφία τῆς Σμύρνης αὐτῇ τῇ ἐποχῇ. Ἄν καὶ ὁ Rycant ἀρχικὰ ὡς γραμματέας τοῦ πρέσβους τοῦ βρετανικοῦ στέμματος στὴν Ὑψηλὴ Πύλη (1661-1666) καὶ ἀργότερα ὡς Πρόξενος τῆς Levant Company στὴ Σμύρνη, συναλλάσσεται κυρίως μὲ τὶς ὀθωμανικὰς ἀρχάς, μὲ τοὺς διπλωματικοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν δυνάμεων καὶ μὲ βρετανοὺς ἰδίως ἐμπόρους, ὥστόσο ἡ παραμονὴ του στὴν ὀθωμανικὴ ἐπικράτεια καὶ οἱ σχετικὲς πληροφορίες ποὺ διασώθηκαν στὰ πολλαπλὰ τεκμήρια αὐτῆς τῆς διαμονῆς συνθέτουν μιὰ πιὸ οὐσιώδη ἐμπειρία, μέρος τῆς ὁποίας ὑπῆρξε καὶ ἡ γνωριμία μὲ τὶς χρι-

στιανικές ἐθνότητες τῆς αὐτοκρατορίας, με τοὺς θεσμοὺς καὶ τὶς παραδόσεις του, στοιχεῖα ποὺ ὁ Rycaut περιγράφει μὲ ἀκρίβεια στὰ κείμενά του.

Ἡ μελέτῃ τῆς δεσποινίδος Anderson ἀνοίγει μὲ μιὰ ἐξοχη περιγραφή τῆς εὐρωπαϊκῆς παρουσίας στῇ Σμύρνῃ τὴν ἐποχὴ τοῦ Rycaut, δείχνοντας, μεταξὺ ἄλλων, τὶς ἀπαρχές τῆς συγκρότησης τῆς πόλης ὡς τοῦ κοσμοπολιτικοῦ κέντρου στοῦ ὁποῖο ἐπρόκειτο νὰ ἀποβεῖ κατὰ τοὺς ἐπόμενους δύομισι αἰῶνες ἕως τὸ 1922. Ἐτσι διακοσμεῖται τὸ σκηνικὸ γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ πρωταγωνιστῆ τῆς ἱστορίας, τοῦ Paul Rycaut, τοῦ ὁποῖου ἡ πρῶμῃ σταδιοδρομία ἐξιστορεῖται στοῦ δευτέρου κεφάλαιου. Ἀκολουθοῦν δύο σημαντικὰ κεφάλαια γιὰ τὴ Σμύρνη μὲ συνοπτικὲς ἀλλὰ οὐσιαστικὲς περιγραφές τῶν εὐρωπαϊκῶν παροικιῶν στὴν πόλη (Βενετοί, Γενουάτες, Ὀλλανδοὶ καὶ Γάλλοι) καὶ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τους καθὼς καὶ τοῦ παραρτήματος τῆς ἀγγλικῆς Levant Company στὴν πόλη. Τὰ μέλη τοῦ παραρτήματος συνιστοῦσαν τὴ βρετανικὴ παροικία τῆς ὁποίας ἀνέλαβε τὴν ἡγεσία ὁ Rycaut στὶς 5 Σεπτεμβρίου 1667. Ἡ λεπτομερὴς παρουσίαση τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς διαχείρισης τῶν ὑποθέσεών της ἀπὸ τὸν Rycaut κατὰ τὴ διάρκεια τῆς θητείας του ὡς Προξένου καταλαμβάνουν τὸν κύριο κορμὸ τοῦ βιβλίου. Ἀκολουθεῖ ἕνα ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον κεφάλαιο γιὰ τὴ συγγραφὴ τῶν τριῶν κυριότερων βιβλίων τοῦ Rycaut: τοῦ ἔργου του γιὰ τὸν Ἑβραῖο ψευδο-Μεσσία Sabbatai Zevi (1626-1676), ποὺ ἔδρασε ἰδίως στὴ Σμύρνη κατὰ τὰ χρόνια τῆς ἐκεῖ παραμονῆς τοῦ ἀγγλοῦ προξένου (α' ἔκδοσις: Λονδίνο 1669) τῆς πραγματείας γιὰ τὴν «Παρούσα κατάστασις τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας» ποὺ ἐκδόθηκε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1679 καὶ ἀπέτελεσε, με τὶς ἀλλεπάλληλες ἐκδόσεις καὶ μεταφράσεις της, τὴ σημαντικότερη πηγὴ γιὰ τὴ γνῶση τῶν δύο Ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν στὴ δυτικὴ Εὐρώπῃ μέχρι τὸν δέκατο ἑνατο αἰῶνα καὶ τὴν *Ἱστορίαν τῆς Τουρκικῆς αὐτοκρατορίας ἀπὸ τὸ 1623 ἕως τὸ 1677*, ποὺ ἐκδόθηκε μὲ χρονολογία τὸ 1680 καὶ ἄσκησε μὲ τὶς πολλὰ ἀνατυπώσεις της ἀνυπολόγιστῃ ἐπιρροῇ στὴ διαμόρφωση τῶν εὐρωπαϊκῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὸ ὀθωμανικὸ κράτος καὶ τὶς δυνατότητές του ὡς παράγοντα τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Ἡ *Ἱστορία* τοῦ Rycaut ἀποτελεῖ σημαντικώτατῃ πηγὴ γιὰ τὴν ὀθωμανικὴ ἱστορία τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνα, ἰδίως σὲ σχέση μὲ ὅσες λεπτομέρειες κατέγραψε ὁ ἴδιος γιὰ μεγάλα σύγχρονα γεγονότα, ὅπως μεταξὺ ἄλλων ἡ πτώσις τῆς Κρήτης στοὺς Τούρκους τὸ 1669. Ἡ συγγραφέας διαπιστώνει ὅτι στοῦ ἱστοριογραφικοῦ τοῦ ἔργου ὁ Rycaut ἔχει ὡς πρότυπά του τὰ ἔργα τῶν μεγάλων κλασικῶν ἱστορικῶν, ἰδίως τοῦ Θουκυδίδη, τοῦ Τάκиту καὶ τοῦ Τίτου Λιβίου ἀλλὰ συχνὰ ἐνδίδει καὶ στὰ «ἐνστικτα τοῦ δημοσιογράφου» καὶ καταγράφει μικρὲς λεπτομέρειες ποὺ προσδίδουν στὴν ἀφήγησί του ζωντάνια καὶ ἐλκυστικότητά.

Ἀπὸ τὴ μελέτῃ τῶν κειμένων τοῦ Rycaut ἡ συγγραφέας διαπιστώνει ὅτι ἡ παρουσίαση τῶν Τούρκων, Ἑλλήνων, Ἀρμενίων καὶ Ἑβραίων στὶς σελίδες του διακρίνεται γενικὰ ἀπὸ ἀμεροληψία, στάση ποὺ γίνεται λιγότερο ἐμφανὴς στὶς ἀναφορές του στοὺς ὑπηκόους τῶν κρατῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης μὲ τοὺς ὁποίους διασταυρώθηκαν οἱ δρόμοι τοῦ στὸν ὀθωμανικὸ χῶρο.

Ἡ στάση αὐτὴ δὲν περιορίσει πάντως τὴν ἐπίδραση τῶν κειμένων τοῦ Rycaut στὴ διαμόρφωση τῶν ἀπόψεων κορυφαίων συγγραφέων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ ὅπως ὁ Locke, ὁ Montesquieu καὶ ὁ Gibbon. Χαρακτηριστικὸ τῆς ἔκτασης αὐτῆς τῆς ἐπιρροῆς ὑπῆρξε καὶ τὸ γεγονός ὅτι ὁ молдаβὸς ἡγεμόνας Δημήτριος Καντεμίρ, ποὺ δίκαια θεωρεῖται ὁ μέγιστος ρουμάνος συγγραφέας τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰώνα, μετέφρασε κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Rycaut, *The present state of the Ottoman Empire* (Λονδίνο 1667) τὴν ἐκτενὴ περιγραφὴ τῆς μωαμεθανικῆς θρησκείας σὲ σύγγραμμά του πᾶνω στὸ θέμα αὐτό. Ἡ δεσποινὶς Anderson προσφέρει στὸν μελετητὴ τοῦ ἔργου τοῦ Rycaut μεγάλη ὑπηρεσία μὲ τὸν λεπτομερὴ πίνακα τῶν ἐκδόσεων τῶν ἔργων του ποὺ παραθέτει σὲ Α΄ Ἐπίμετρο τοῦ βιβλίου της (σσ. 294-297). Τὸ ἔργο ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ἀνασκόπηση τῆς δράσης τοῦ Rycaut μετὰ τὴν ἀποχώρησή του ἀπὸ τὴ Σμύρνη, γιὰ τὴν ὁποία διατήρησε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἀμείωτα αἰσθήματα «σεβασμοῦ καὶ στοργῆς», ὅπως ἐξομολογεῖται σὲ ἐπιστολὴ του τοῦ 1692.

Τὸ βιβλίον τῆς δεσποινίδος Anderson ἀποτελεῖ ἐξαίρετη συμβολὴ στὶς Μικρασιατικὲς σπουδὲς τόσο ὡς συνολικὴ σύνθεση καὶ ὡς πρότυπο ἀντίστοιχων μελετῶν, ὅσο καὶ γιὰ τὶς πολυποίκιλες νέες πληροφορίες ποὺ προσπορίζει στὴν ἔρευνα. Εἰδικότερα πολύτιμη εἶναι ἡ συνεισφορὰ τοῦ ἔργου στὶς Σμυρναϊκὲς σπουδὲς μὲ τὶς περιγραφὲς τῆς τοπογραφίας, τῆς πληθυσμιακῆς σύνθεσης καὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Σμύρνης τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰώνα. Ἡ ἐρευνητικὴ πληρότητα, ἡ ὑποδειγματικὴ ἐπιστημονικὴ εὐσυνειδησία, τὸ κρυστάλλινον ὕψος καὶ ἡ ἱστορικὴ κρίση τῆς συγγραφῆς καθιστοῦν τὸ βιβλίον της κατὰ τὴ γνώμη μου τὴν καλύτερη ἐπιστημονικὴ μονογραφία στὴν περὶ Σμύρνης ἱστορικὴ βιβλιογραφία γιὰ δεκαετίες.

ΠΑΣΧΑΛΗΣ Μ. ΚΙΤΡΟΜΗΛΙΔΗΣ

Ἑλισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Ἱστορία καὶ θρύλοι τῶν παλαιῶν σουλτάνων (1300-1400)*. Ἀθήνα: Μορφωτικὸ Ἰδρυμα Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, 1991, 234 σσ.

Σὲ μιὰ ὅπως πάντα φροντισμένη ἔκδοση τοῦ Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἑθνικῆς Τραπεζῆς ἡ Ἑλισάβετ Ζαχαριάδου παρουσιάζει στὸ ἑλληνικὸ κοινὸ τὸ χρονικὸ τοῦ Γιαχσῆ-Φακίχ, ὅπως αὐτὸ μᾶς σώζεται ἐνσωματωμένον στὸ ἔργο τοῦ Ἀσῆκ-Πασάζαντε, πολεμιστῆ καὶ χρονογράφου τοῦ 15ου αἰώνα. Ἡ ἀξία ὅμως αὐτῆς τῆς σημαντικῆς ἔκδοσης δὲν ἔγκειται μόνον στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου (*Τὸ χρονικόν*), τὴν ἐπιτυχημένη ἀπόδοση τοῦ κειμένου, ποὺ τὸ κάνει προσιτὸ ὄχι μόνον στοὺς ἱστορικοὺς ἀλλὰ καὶ στὸ εὐρύτερο κοινόν, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐκτενέστατη φιλολογικὴ καὶ ἱστορικὴ εἰσαγωγή ποὺ προτάσσει ἢ ἐκδότης στὸ πρῶτο μέρος (*Ἱστορικὸ πλαίσιο*). Κα-